

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПРОЦЕСУ ПОСТІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

© Пирог О. В., 2014

Наведено результати дослідження щодо структурних змін у національному господарстві України під впливом процесу постіндустріалізації. З метою повноцінного аналізування структурних змін у національному господарстві України під впливом процесу постіндустріалізації вирішено такі завдання: виявлено сучасні характеристики процесу постіндустріалізації в світовому господарстві; проаналізовано структурні зміни в національному господарстві України за 2001–2012 рр.; визначено тенденції інвестування національного господарства протягом 2001–2012 рр.; оцінено вплив інвестиційної діяльності в Україні на структурні зрушення в її національному господарстві; окреслено перспективні заходи в управлінні інвестиційною діяльністю для забезпечення якісних структурних змін у національному господарстві країни під впливом процесу постіндустріалізації. За результатами дослідження встановлено, що інституційне середовище, в якому відбувається процес формування та управління інвестиційною діяльністю, характеризується відсутністю стабільності в управлінні, особливо плануванні, непослідовністю та недостатньою прозорістю державного регулювання цієї сфери, нормативно-правової бази, низькою ефективністю державного контролю за дотриманням встановлених критеріїв та законодавчих норм.

Ключові слова: національне господарство, структурні зміни, види економічної діяльності, постіндустріалізація, постіндустріальне суспільство, інвестування, Україна.

О. В. Pyrog

Lviv Polytechnic National University

STRUCTURAL CHANGES AT THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE UNDER INFLUENCE OF POSTINDUSTRIALIZATION

© Pyrog O. V., 2014

The article presents the results of research of structural changes at the national economy of Ukraine under the influence of process postindustrialization. In order to complete analysis of structural changes at the national economy of Ukraine under the influence of process postindustrialization were solving the following problems: advanced features postindustrialization process in the world economy; analyzed the structural changes at the national economy of Ukraine for the period of 2001–2012; established investment trends of the national economy during the period 2001–2012; evaluated the impact of investment activity in Ukraine to structural changes at the national economy of Ukraine; proposed the measures at the management of investment activities to ensure the quality of structural changes at the national economy of the country under the influence of process postindustrialization.

Analysis of the development of post-industrial society made possible to set the current characteristics of the process postindustrialization at the world economy: the countries of post-industrial society characterized by high GDP per capita; national economies of post-industrial society are based on a broad domestic demand, which provides a strong middle class with high solvency; at the countries of post-industrial society formed high-tech sector as material production and non-material production.

The development of the national economy due to the formation of an active industrial society and should be based on effective and optimal public policy in the field of economic development and growth. At the transition from one to the next type of society for the development of the national economy must focus on intensive factors – innovation and investment factors.

The national economy of Ukraine can be characterized by the following features: instability of a high level of shadowing, technical and technological backwardness, significant physical and moral depreciation of fixed assets, low capacity utilization, high material-, energy- and resourcemanent absence or low level of innovation.

Investing does not define economic development of the national economy and does not ensure effective structural changes in the economic activities of Ukraine, due to chaotic capital and lack of stable investment trends of economic activities in Ukraine. Those economic activities, that investment impact of the average level to the development (industry, especial such as manufacturing, construction, transport and communication), have priority for the economic development of the national economy.

The study found that the institutional environment in which the process of the formation and management of investment activities, characterized by a lack of stability in governance, especially planning, inconsistency and lack of transparency of government regulation of the sector, regulatory framework, low efficiency of state control over compliance with established criteria and regulations.

Key words: national economy, structural changes, economic activities, postindustrialization, post-industrial society, investing, Ukraine.

Постановка проблеми. Становлення постіндустріального суспільства зумовлює не лише співіснування країн з різними типами суспільств, але і їх взаємозв'язок та взаємодію [13, с. 24]. Група розвинених країн існує в умовах постіндустріального суспільства, тоді як переважна більшість країн (серед них й Україна) залишаються країнами з індустріальним суспільством і незначна частина – країнами з доіндустріальним суспільством. Стабільний розвиток національного господарства країни з постіндустріальним суспільством забезпечують критерії безпеки, що декларуються державою і спрямовані на захищеність життєво важливих інтересів, передусім нації, в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз за рахунок пріоритетних факторів виробництва.

Фактори економічного розвитку національного господарства класифікують за ступенем впливу на його динаміку й вимірюють різними показниками – ціннісними й натуральними. Традиційно до складу екстенсивних факторів економічного розвитку країн з індустріальним суспільством зараховують природні ресурси (землю, корисні копалини, воду і її ресурси, повітря тощо), трудові ресурси (чисельність працездатного населення і його кваліфікацію) та основний капітал (основні фонди, до яких належать будинки, спорудження, устаткування підприємств, транспортні засоби тощо). Однак в умовах постіндустріального суспільства пріоритетності набувають інтенсивні фактори – інформаційні, інтелектуальні (креативні), інноваційні та інвестиційні ресурси, які виступають результатами науково-технічної діяльності та виражаються кількістю наукових та науково-технічних розробок та послуг. А.С. Філіпенко [9, с. 71] додає до сучасних факторів ще підприємницький хист (менеджмент).

Розвиток національного господарства зумовлений активним становленням постіндустріального суспільства і має спиратися на ефективну і оптимальну державну політику у сфері управління економічним розвитком і зростанням. Неефективна система управління, що сформувалася за період незалежності України, використовує застарілі структури і методи за відсутності й недостатнього розвитку нових структур і неефективних механізмів для реалізації функцій управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку національного господарства країни досліджують у своїх працях українські науковці: О.І. Амоша, В.Е. Воротін, В.М. Геєць, З.В. Герасимчук, Я.А. Жаліло, М.З. Згуровський, Б.Є. Кваснюк, О.Є. Кузьмін, Л.Г. Мельник, В.В. Оскольський, Л.І. Федулова, А.С. Філіпенко, А.А. Чухно та інші. Проблемні аспекти щодо інвестиційного забезпечення якісних структурних змін у національному господарстві країни розкрито у працях О.С. Галушко, В.А. Дергачової, М.П. Денисенко, С.В. Захаріна, М.І. Крупка, В.І. Міщенко та інших. Однак, враховуючи процес невинного, постійного та циклічного розвитку національного господарства, системного дослідження потребують питання здійснення якісних структурних змін у національному господарстві України за рахунок інтенсивних факторів виробництва під впливом процесу постіндустріалізації.

Цілі статті. Для об'єктивного та повноцінного дослідження структурних змін у національному господарстві України під впливом процесу постіндустріалізації необхідно:

- виявити сучасні характеристики процесу постіндустріалізації в світовому господарстві;
- проаналізувати структурні зміни в національному господарстві України за період 2001–2012 рр.
- встановити тенденції інвестування національного господарства протягом 2001–2012 рр.;
- здійснити оцінювання впливу інвестиційної діяльності в Україні на структурні зрушення в її національному господарстві;
- окреслити перспективні заходи в управлінні інвестиційною діяльністю для забезпечення якісних структурних змін у національному господарстві країни під впливом процесу постіндустріалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова практика державного управління розвитком національного господарства свідчить про те, що головною умовою успішного розвитку національного господарства є збалансоване відношення між державою і ринком, коли державне регулювання спрямоване на організацію раціонального функціонування ринкової економіки [12, с.68]. У сучасній економічній теорії вузловим виявилось питання ролі держави в суспільстві та розвитку національного господарства. Це питання актуальне постійно, але в певні періоди воно набуває особливої гостроти. Не дивно, що головним спірним пунктом теорій економічного розвитку XX ст. стала саме роль держави. Д. Осборн і Т. Геблер в книзі «Розбудова держави» визначили ключові ознаки ефективної держави: «Нам потрібна державна система, схожа на каталізатор, яка спрямовує і стимулює дію, а не така, що намагається зробити все сама, належить суспільству – така, що надає повноваження, а не обслуговує, і така, що спрямовується завданнями, орієнтована на результат і повернута обличчям до клієнта. Державним органам не вистачає конкуренції в обслуговуванні, їм треба думати, як заробляти, а не витратити; слід відмовитися від ієрархії на користь колективізму і взаємодопомоги, слід турбуватися про профілактику, а не про усунення наслідків» [15].

Всі сучасні розвинені країни є змішаними в тому сенсі, що ринкове саморегулювання в них тією чи іншою мірою доповнюється управлінням і регулюванням з боку держави. Державна політика може сприяти змінам або гальмувати їх, викликати загальний дефіцит і застій в економіці або створювати сприятливі умови для економічного зростання. Аналізування розвитку країн з постіндустріальним суспільством дало можливість встановити сучасні характеристики процесу постіндустріалізації в світовому господарстві:

- країни з постіндустріальним суспільством характеризуються високими обсягами ВВП на душу населення;
- національне господарство з постіндустріальним суспільством базується на широкому внутрішньому попиті, який забезпечує потужний середній клас із високою платоспроможністю;
- у країнах з постіндустріальним суспільством сформований високотехнологічний сектор як у матеріальному виробництві, так й у нематеріальному виробництві. Загалом, утвердження зрілої системи постіндустріального розвитку в країнах Заходу відбувалося упродовж доволі довгого історичного проміжку часу – фактично всю другу половину XX ст., за оцінками фахівців [14, с. 152], тривав період освоєння чергового технологічного укладу та перехід до нового технологічного укладу, основою якого є технології V і VI покоління.

Під час переходу від одного до наступного типу суспільства для забезпечення розвитку національного господарства необхідно приділяти увагу інтенсивним факторам – інноваційно-інвестиційним чинникам. В умовах постіндустріального суспільства такими інтенсивними факторами для забезпечення розвитку національного господарства є інновації та інвестиції. Відповідно, факторний інструментарій у процесі формування моделі розвитку національного господарства країни в умовах постіндустріального суспільства повинен входити у державну інвестиційну політику та використовуватись у державному управлінні.

Особлива роль у системі ринкових та інституційних механізмів реалізації моделі розвитку національного господарства в умовах постіндустріального суспільства належить фінансовому та інвестиційному інструментарію. На сучасному етапі розвитку України постає питання удосконалення факторного інструментарію для досягнення стабільного розвитку національного господарства на макрота мезорівнях. При цьому, відповідно до стратегічних документів щодо розвитку національного господарства України, пріоритетним фактором розвитку визначено інвестиції.

Отже, інвестиції мають стати одним із рушійних чинників у факторній моделі для забезпечення розвитку національного господарства України, що передбачає забезпечення стабільного розвитку, стійкого економічного зростання та розбудову конкурентоспроможного національного господарства, подальшу стабілізацію державних фінансів й підвищення стандартів життя, рівня добробуту населення.

Стабільний економічний розвиток національного господарства передбачає не лише досягнення якомога стійкіших темпів зростання ВВП, а й наявність якісних зрушень в економіці країни. Протягом низки років за позитивної цінової кон'юнктури суттєвих структурних змін і заходів із модернізації у видах економічної діяльності не здійснювалось. Національне господарство України, що розвивалось за інерційним сценарієм, можна охарактеризувати такими рисами: нестабільність розвитку, високий рівень тінізації, технічна та технологічна відсталість, значне фізичне та моральне зношення основних фондів, низький рівень використання виробничих потужностей, висока матеріало-, енерго- та ресурсоемність, відсутність або низький рівень інноваційної діяльності. Досвід останніх років (2001–2012 рр.) показує, що основною проблемою економіки України є не стільки її енергоемність (через високу вартість енергоносіїв), скільки загалом відсутність у підприємств інноваційної стратегії розвитку, яка б забезпечувала необхідний рівень оновлення й диверсифікації виробництва, підвищення його конкурентоспроможності.

У результаті становлення постіндустріального суспільства відбуваються якісні зміни у структурі національного господарства (структурні зрушення), які проявляються у формуванні новітніх інноваційних видів економічної діяльності та «відмиранні» технологічно застарілих видів економічної діяльності. Структуру національного господарства України за видами економічної діяльності у період 2001–2012 рр. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Структура національного господарства України
за видами економічної діяльності у 2001 – 2012 рр., % до ВДВ**

Види економічної діяльності	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Зміни 2012 до 2001, в.п.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	16,05	14,62	11,89	11,70	10,24	8,42	7,22	7,57	7,76	8,26	9,49	9,30	-6,75
Рибальство, рибництво	0,07	0,06	0,05	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02	0,03	0,03	0,02	0,02	-0,05
Промисловість	30,19	30,73	29,79	27,98	30,30	30,81	30,20	28,80	25,30	25,90	25,61	25,74	-4,45
– добувна промисловість	4,64	4,97	4,43	3,93	4,53	4,52	4,824	6,31	4,81	6,56	7,47	6,78	2,13
– переробна промисловість	19,41	20,07	20,32	20,14	21,93	22,46	21,83	19,14	16,74	15,85	14,28	14,65	-4,77
– виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	6,12	5,67	5,02	3,91	3,830	3,82	3,53	3,34	3,75	3,50	3,86	4,32	-1,81

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Будівництво	3,98	3,80	4,20	4,54	4,13	4,35	4,64	3,39	2,54	3,25	3,19	3,33	-0,65
Торгівля; ремонт авто-мобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	12,23	12,22	12,93	12,90	14,15	14,08	14,50	15,25	15,34	16,48	17,48	17,26	5,04
Діяльність готелів та ресторанів	0,63	0,65	0,66	0,72	0,60	1,11	1,04	1,13	0,95	1,03	1,01	0,94	0,30
Діяльність транспорту та зв'язку	13,41	13,68	14,35	13,41	11,98	11,51	10,67	10,12	11,45	11,10	11,43	8,53	-4,89
Фінансова діяльність	2,87	3,08	3,83	6,68	4,99	5,21	6,45	8,01	7,87	7,05	5,50	5,12	2,24
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	6,91	7,44	6,91	7,39	7,71	7,98	9,70	9,92	11,28	9,97	10,18	12,06	5,14
Державне управління	4,05	4,37	4,17	4,43	5,17	5,38	5,10	5,23	5,54	5,22	4,88	5,28	1,23
Освіта	4,86	5,38	5,64	5,11	5,27	5,39	5,01	5,06	5,81	5,57	5,33	6,17	1,31
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,28	3,66	3,74	3,44	3,53	3,64	3,43	3,39	4,08	4,22	3,93	4,37	1,09
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	1,45	1,86	1,85	1,66	1,88	2,11	2,03	2,12	2,04	1,91	1,94	1,90	0,45
Загалом у економіці	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	-

Примітка. Склала та розрахувала автор за даними [2 – 4, 6, 11].

За 2001– 2012 рр. відбулись певні структурні зміни в національному господарстві країни:

- зросла питома вага видів економічної діяльності, що належать до сфери нематеріального виробництва (на 11,92 в. п.), і зменшилась питома вага видів економічної діяльності, що входять до сфери матеріального виробництва;
- за період дослідження реальний сектор економіки загалом зменшився майже у 1,3 разу, переважно за рахунок сільського господарства, питома вага якого зменшилась майже наполовину (з 16,05 до 9,30 %), промисловості – на 4,4 в.п. (з 30,19 до 25,74 %) та будівництва (з 3,98 до 3,33 %). Серед видів економічної діяльності, які належать до сфери нематеріального виробництва, знизилась питома вага транспорту та зв'язку (з 13,41 до 8,53 %), тоді як збільшилась питома вага: торгівлі (з 12,23 до 17,26 %), операцій з нерухомістю (з 7,44 до 12,06 %) та надання комунальних та індивідуальних послуг (з 1,45 до 1,90 %).

Питома вага виду економічної діяльності, що є основою фінансової сфери, – фінансової діяльності – за період дослідження зросла більше ніж у 1,8 разу (з 2,87 до 5,12 %). Таке зростання може свідчити про поступове становлення фінансового ринку та поступовий розвиток фінансових послуг в Україні.

Інвестиційна діяльність не визначає економічного розвитку національного господарства України, що пояснюється хаотичністю вкладення капіталу та відсутністю тенденцій стабільності інвестування видів економічної діяльності України. До видів економічної діяльності з тісним зв'язком між інвестиційною діяльністю та його розвитком (коефіцієнти кореляції на рівні 0,57 – 0,74), але на зростання яких інвестиції істотно не впливають, належать промисловість (1 % інвестицій стимулює зростання 0,1061 % ВДВ виду економічної діяльності), а саме переробна промисловість (1 % інвестицій стимулює зростання 0,3262 % ВДВ виду економічної діяльності), будівництво (1 % інвестицій стимулює зростання 0,4088 % ВДВ виду економічної діяльності) та діяльність транспорту та зв'язку (1 % інвестицій стимулює зростання 0,2109 % ВДВ виду економічної діяльності). Для всіх інших видів економічної діяльності інвестиційна діяльність не є визначальною та не впливає на їх

розвиток. Отже, навіть на розвиток видів економічної діяльності, які мають пріоритетне значення для економічного розвитку національного господарства країни (промисловість, а саме переробна промисловість, будівництво та діяльність транспорту та зв'язку), впливає на середньому рівні інвестиційна діяльність.

Дослідивши, як впливає інвестиційна діяльність на економічний розвиток національного господарства країни загалом, та для яких видів економічної діяльності її вплив визначальний, необхідно проаналізувати, який вплив здійснюється на стан і структуру основних фондів та зайнятості населення, що є пріоритетними факторами для розвитку індустріального та постіндустріального суспільств відповідно. Аналізування виконаємо за удосконаленим науково-методичним підходом, який дозволить визначити структурні зміни та ефективність інвестування національного господарства та видів економічної діяльності України.

Структура ВДВ України загалом та кожного регіону за ВЕД відображає структуру національного господарства країни та кожного регіону. Це дає підстави з'ясувати, які види економічної діяльності національного господарства країни є найрозвиненішими, а які нехарактерні для цієї країни. З іншого боку, структура ВДВ видів економічної діяльності за регіонами країни відображає внесок (участь) кожного регіону України у ВДВ певного виду економічної діяльності. Зіставляючи дві структури ВДВ (за регіонами та за видами економічної діяльності), можна визначити, які ВЕД характерні (чи не характерні) для кожного з регіонів країни та загалом для національного господарства України та які дозволяють (чи не дозволяють) регіонам брати активну участь у формуванні ВДВ національного господарства України. Водночас розвиток того або іншого виду економічної діяльності в країні чи регіону зумовлений наявністю чи відсутністю природних ресурсів, основних засобів, робочої сили та фінансових ресурсів, особливо інвестицій (визначити кореляційний зв'язок між ВДВ – основними фондами (ОФ) – інвестиціями в основний капітал ($I_{ок}$) – рівнем зайнятості населення ($З_n$)).

Дослідимо національне господарство за 2001–2012 рр. за видами економічної діяльності (13 галузей та 3 підгалузі), за результатами розрахунків та аналізу сформуємо таблицю із системою показників (% – ВДВ, ОФ, $I_{ок}$, $З_n$) за видами економічної діяльності для національного господарства України загалом.

Щоб ґрунтовно проаналізувати структурні зрушення в економіці України за вибраний період (2001–2012 рр.), у сформовану систему показників необхідно ввести певні обмеження (умови), враховуючи стратегічні завдання економічного розвитку країни: увійти до кола розвинених країн світу; структурні зрушення, що відбуваються в економіці країни, мають відбуватись за імперативами розвитку світового господарства, а саме світових лідерів, та відповідати світовим вимогам структурної трансформації.

Запропонована оцінка має як кількісний, так й якісний характер. Структурні зрушення в динаміці характеризуються зниженням ($\downarrow$), якщо за період дослідження – порівнюючи початок періоду дослідження з кінцевим результатом, отримуємо від'ємне значення, й навпаки, – зростанням ($\uparrow$), якщо в період дослідження одержано позитивне значення. Таке дослідження стосується оцінювання кількісних зрушень в економіці країни.

Наступним етапом дослідження структурних зрушень в економіці країни є якісна оцінка тих змін, які відбулись в національному господарстві. Так, позитивною динамікою зі знаком «+» оцінюються ті структурні зрушення, динаміка зміни яких відповідає встановленим обмеженням (вимогам), й навпаки, негативною динамікою зі знаком «-» – структурні зрушення, динаміка зміни яких не відповідає встановленим обмеженням (вимогам).

Аналізування, проведене у такій послідовності, дасть змогу визначити для національного господарства України напрями реструктуризації та ефективності інвестування, й інвестування не має обмежуватись лише власними (внутрішніми) інвестиціями та прямими іноземними інвестиціями, поширеними серед джерел інвестування. На наш погляд, потрібно активізувати для реструктуризації національного господарства та розширеного відтворення основних засобів такий ресурс інвестування, як портфельні інвестиції (як національні, так й іноземні).

Зведені результати дослідження кількісно-якісних структурних зрушень в національному господарстві України за вибраною системою показників відповідно до видів економічної діяльності за період 2001–2012 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка структурних зрушень в національному господарстві України у 2001 – 2012 рр.

Види економічної діяльності	Структура ПДПЗ				Структура основних фондів				Структура інвестицій в основний капітал				Структура заінвестованих грошей (у відп. 15-70 років)				Зміна на оцінку
	в.п.	депозита	оцінка	оплата	в.п.	депозита	оплата	оплата	в.п.	депозита	оплата	оплата	в.п.	депозита	оплата	оплата	
Національне господарство України	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-6,75	↓	-	-	-10,26	↓	-	-	1,65	↑	+	+	-7,61	↓	-	-	-
Рибальство, рибництво	-0,07	↓	-	-	-0,21	↓	+	+	-0,05	↓	+	+	-5,11	↓	-	-	-
Промисловість	-4,45	↓	-	-	-16,93	↓	-	-	-6,78	↓	-	-	-	-	-	-	-
Добування промисловості	2,13	↑	-	-	-4,23	↓	-	-	-2,25	↓	+	+	-	-	-	-	-
Церковна промисловість	-4,77	↓	-	-	-12,64	↓	-	-	-6,98	↓	-	-	-	-	-	-	-
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	-1,81	↓	-	-	-0,06	↓	-	-	2,46	↑	↑	↑	-0,55	↓	-	-	-
Будівництво	-0,65	↓	-	-	-1,07	↓	-	-	9,30	↑	↑	↑	8,13	↑	-	-	-
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	5,04	↑	-	-	-0,87	↓	+	+	4,52	↑	-	-	-1,76	↓	-	-	-
Діяльність готелів та ресторанів	0,30	↑	-	-	-0,3	↓	-	-	-0,47	↓	↑	↑	0,51	↑	-	-	-
Діяльність транспорту та зв'язу	-4,89	↓	-	-	-47,91	↓	-	-	-9,38	↓	-	-	-1,95	↑	-	-	-
Фінансова діяльність	2,24	↑	-	-	-0,39	↓	-	-	0,81	↑	-	-	0,85	↑	-	-	-
Операції з нерухомим майном, оренда, імплемент та патентів	5,14	↑	-	-	-10,52	↓	-	-	-1,67	↓	+	+	-0,47	↑	-	-	-
Освіта, інформація	1,23	↑	-	-	-3,82	↓	-	-	3,32	↑	↑	↑	0,06	↑	-	-	-
Державне управління	1,31	↑	-	-	-4,68	↓	-	-	-0,74	↓	-	-	0,89	↑	-	-	-
Осередок зброї та надання соціальної допомоги	1,09	↑	-	-	-2,00	↓	-	-	-0,39	↑	-	-	-	-	-	-	-
Надання комунальних та інших економічних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	0,45	↑	-	-	-0,29	↓	-	-	-0,10	↑	↑	↑	-7,61	↓	-	-	-

Примітка. Склала автор за результатами власних досліджень

Результати дослідження (табл. 2) дають підстави стверджувати, що інвестиційна діяльність, яка має пріоритетне значення для економічного розвитку видів економічної діяльності, характерних для індустріального суспільства (промисловість, особливо переробна промисловість, будівництво та діяльність транспорту та зв'язку), не забезпечує ефективних структурних зрушень у цих видах економічної діяльності. Орієнтирами для зрушень у національному господарстві, на думку В. Попової, щодо базових структурних характеристик ВВП за видами економічної діяльності можуть бути: зменшення часток промисловості до 30–32 % та сільського господарства до 5–8 %; збільшення частки інших видів (фінансової діяльності, освіти, охорони здоров'я) до 30–35% [7, с. 12–13].

Розвиток національного господарства України в умовах постіндустріального суспільства вимагає активізації процесу інтенсифікації виробництва, який вплине передусім на стан та структуру основних фондів й рівень їх інвестування. Протягом періодів «відновлюваного» зростання та нестабільності спостерігається щорічне нарощування основних фондів в Україні, які за весь період збільшились у вісім разів загалом у країні. Однак нарощування основних фондів загалом у країні не може об'єктивно відображати зміни основних фондів у регіонах та видах економічної діяльності.

Найбільше основних фондів протягом 2001–2012 рр. було зосереджено у промислово розвинених регіонах України (Дніпропетровська, Донецька та Харківська області) та у м. Києві. Щодо структури основних фондів за видами економічної діяльності, то найбільше їх сконцентровано у промисловості (особливо у переробній промисловості), діяльності транспорту та зв'язку, операціях з нерухомим майном.

Незважаючи на щорічне зростання основних фондів у регіонах та видах економічної діяльності України, рівень їх зносу зростає протягом періоду дослідження. Загалом, за 2001–2012 рр. в Україні рівень зносу основних фондів зріс у 1,76 разу, ця тенденція характерна для всіх регіонів країни. Вищим рівень зносу основних фондів за рівнем в країні був у таких регіонах: Вінницька (97,2 % у 2012 р.), Кіровоградська (95,9 %), Харківська (87,4 %), Дніпропетровська (74,2 %), Закарпатська (73,9 %), Миколаївська (73,8 %) та Полтавська (73,3 %) області.

Ступінь зносу основних засобів виробництва в національному господарстві України на початку 2013 р. перевищив 76,7 %, тоді як найбільший рівень зносу серед видів економічної діяльності: на транспорті – 96,0 % та в промисловості – 57,3 % (переробна промисловість – 57,2 %, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 58,4 %) [1, с. 2–22], що є основним чинником депресивного стану національного господарства. Зношення основних засобів у більшості регіонів та видів економічної діяльності досягло критичного рівня, наслідком чого є зниження їх конкурентоспроможності, підвищення рівня технологічних ризиків й екологічного навантаження на навколишнє середовище, поглиблення соціальних проблем, неможливість подальшого нарощування економічних і соціальних показників розвитку України [6, с. 56]. Отже, зростання основних фондів не позначається на рівні їх зносу, який також щорічно зростає. На наш погляд, існування такої залежності є результатом нарощення основних фондів екстенсивного типу.

Джерелом інтенсивного типу нарощення основних фондів виступають інвестиції в основний капітал. Високий рівень зносу основних фондів та відсутність структурних змін у національному господарстві країни є результатом низької інвестиційної активності протягом тривалого періоду, тобто недостатнього рівня інвестування основного капіталу. Незважаючи на зростання у 6,4 разу обсягів інвестицій в основний капітал в Україні за 2001–2012 рр., зберігається невідповідність зростання інвестицій та економічного розвитку за регіонами та видами економічної діяльності.

Під час дослідження здійснено оцінювання інвестиційних потреб національного господарства України за регіонами та видами економічної діяльності країни, яке враховує рівень зносу та оновлення основних фондів, середньорічну вартість основних фондів та фактичний обсяг інвестицій. За проведеними розрахунками, обсяги незадоволених інвестиційних потреб щороку зростають: за 2001–2012 рр. зросли у 3,2 разу. Станом на початок 2013 р. загальний обсяг інвестиційних потреб, які очікували й недоотримали, в національному господарстві України, загалом перевищив 378,24 млрд грн., рівень інвестицій в основний капітал досяг 70,2 % необхідного рівня. Найгостріше нестачу відчувають такі види економічної діяльності, як промисловість й діяльність транспорту та зв'язку.

Отримані результати свідчать про недостатнє фінансування розвитку навіть у тих регіонах, в які стійко за результатами моніторингу спрямовані інвестиційні потоки. Так, станом на початок

2013 р. у м. Києві недофінансування потреб оновлення основних засобів перевищило 25,6 млрд грн, що у 2,8 разу більше від незадоволених інвестиційних потреб у 2001 р., у Харківській області – відповідно 48,2 млрд грн (2,6 разу), у Запорізькій області – 32,4 млрд грн (2,5 разу), у Полтавській області – 22,4 млрд грн (3,1 разу), у Одеській – 16,03 млрд грн (1,9 разу).

Аналогічною була ситуація і в тих видах економічної діяльності, що домінують за інвестиціями. Обсяги коштів, яких потребувала додатково діяльність транспорту та зв'язку, у 2013 р. перевищили 101,69 млрд грн, що у 3,6 разу більше від потреб 2001 р., діяльність готелів та ресторанів – 3,6 млрд грн., або у 3,5 разу більше, операції з нерухомим майном – 97,5 млрд грн., або у 2,1 разу більше, промисловість – 126,68 млрд грн., або у 2,2 разу більше.

Окрім недостатнього рівня фінансування, у національному господарстві України відсутні взаємопов'язані тенденції між інвестиційною активністю та інвестиційними потребами, що підтверджує коефіцієнт стабільності інвестування національного господарства країни на рівні 62,4 % у період 2001–2012 рр.

Для оцінки ефективності інвестування основних фондів за регіонами та видами економічної діяльності використано такі показники: інвестиції в основний капітал на 1 грн. основних фондів, фондовіддача та рівень зносу основних фондів, вибрані за допомогою методів економіко-математичного аналізу (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,90–0,95). Проаналізувавши регіони та види економічної діяльності України за вибраними показниками, наведемо основні результати:

1) серед видів економічної діяльності порівняно ефективно використовуються та відтворюються основні фонди в торгівлі, будівництві та сільському господарстві, тобто сферах зі швидкою окупністю. Саме в цих видах економічної діяльності протягом періоду дослідження зі зростанням рівня інвестування основних фондів спостерігалось підвищення фондовіддачі та зниження рівня їх зносу;

2) серед регіонів порівняно ефективно використовуються та відтворюються основні фонди лише в Київській області, в якій зростання рівня інвестування основних фондів приводить до зростання фондовіддачі та зниження рівня їх зносу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження доходимо висновку, що інституційне середовище, в якому відбувається процес формування та управління інвестиційною діяльністю, характеризується відсутністю стабільності в управлінні, особливо плануванні, непослідовністю та недостатньою прозорістю державного регулювання цієї сфери, нормативно-правової бази, низькою ефективністю державного контролю за дотриманням встановлених критеріїв та законодавчих норм. Водночас спостерігається невизначеність державної інвестиційної політики щодо орієнтирів її розвитку на засадах стабільності та балансування принципів стабільного розвитку та відсутність стратегії розвитку в умовах постіндустріального суспільства, з обґрунтуванням пріоритетів, визначенням напрямів та ресурсів розвитку.

Отже, встановлені особливості інвестування національного господарства України дають підстави стверджувати про необхідність удосконалення державного механізму управління інвестиційною діяльністю, що прискорить структурно-технологічну трансформацію моделі розвитку національного господарства України в умовах постіндустріального суспільства. Для розвитку національного господарства України за умов постіндустріального суспільства з інтенсивним типом інвестування основних фондів необхідно: впровадити системний моніторинг щодо стану, структури основних фондів, рівня та ефективності їх інвестування; забезпечити реалізацію структурних змін (реструктуризацію) основних фондів за регіонами та видами економічної діяльності; активізувати у цьому напрямі державну промислову, інвестиційно-інноваційну, регіональну політики та політику в науково-технічній сфері.

1. Баланс основних засобів України за 2012 рік. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 25 с. 2. Валовий регіональний продукт за 2001–2009 рр. / за ред. М.І. Нікітіної. – К.: Державна служба статистики України, 2011. – 150 с. 3. Валовий регіональний продукт за 2010 р. / за ред. М.І. Нікітіної. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 162 с. 4. Валовий регіональний продукт за 2011 рік: Статистичний збірник / за ред. І.М. Нікітіної. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 167 с. 5. Міщенко В.І. Організація залучення заощаджень

населення на основі випуску казначейських зобов'язань України / В.І. Міщенко, В.В. Жупанин // *Фінанси України*. – 2008. – № 2. – С. 44–58. 6. Національні рахунки України за 2001–2009 рр.: статистичні бюлетені / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2010. – 472 с. 7. Попова В. Конкурентоспроможність економіки України / В. Попова // *Економіка України*. – 2008. – № 8. – С. 4–13. 8. Регіони України – 2010 р.: статистичний збірник / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2010. – Т.1. – 368 с. 9. Світова економіка: навч. посіб. / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.І. Рогач ; ред. С.В. Головка. – К.: Либідь, 2007. – 640 с. 10. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с. 11. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України; за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с. 12. Стрельников О.І. Про необхідність удосконалення державного регулювання системи бухгалтерського обліку в сучасних умовах // *Економіка та держава*. – 2007. – № 12. – С. 66–68. 13. Чухно А.А. Актуальні проблеми розвитку економічної теорії на сучасному етапі / А.А. Чухно // *Економіка України*. – 2009. – № 4. – С. 14–28. 14. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с. 15. Osborne D. *Reinventing Government: Now the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector* / D. Osborne, T. Gaebler. – Addison Wesley, 1992.